

Přínos nových členů NATO: Obraz Polska

Rozšíření Severoatlantické aliance se stalo skutečností. Dají přijaté země za pravdu skeptikům, kteří tvrdí, že tento krok je začátkem konce NATO, nebo optimistům, pro které je zárukou jeho životaschopnosti? Jaký obraz o sobě noví členové vytvořili?

Strategicky nejdůležitější Polsko zaujalo ze tří důvodů:

- ① Vstup do NATO měl v přípravné fázi stabilně nejvyšší, někdy až devadesátiprocentní podporu obyvatelstva.
- ② Země vedla v přípravné fázi sebevědomou a promyšlenou diplomatickou ofenzivu.
- ③ Polská armáda si vytvořila obraz nejstabilizovanějších ozbrojených sil s největší podporou obyvatelstva.

Nejvyšší podpora vstupu do NATO: role médií a práce politiků

Celospolečenská podpora vstupu Polska do NATO vyvrcholila 17. února 1999 ratifikačním hlasováním polského parlamentu (Sejmu). Pro přistoupení země k Organizaci severoatlantické smlouvy se vyslovilo 409 poslanců z celkového počtu 420 a 92 senátorů z celkového počtu 95. K takovému konsenzu bez ohledu na stranickou příslušnost přispěla nejen polská politická scéna, ale také média, včetně všech titulů vojenského tisku (dostupných i v běžné distribuční síti). Kromě článků osvětového rázu a referátů o činnosti a stavu připravenosti zaujmou zejména úvahy státních úředníků i poslanců např. o polských národních zájmech a jejich prosazování do nové strategické koncepce NATO.

Mediální angažovanost polských představitelů jak výkonné, tak zákonodárné moci se zřetelně projevuje i na stránkách zahraničního vojenského a vojensko-politického tisku. O Polsku a jeho cestě do NATO dostali čtenáři mnohem více informací než v případě Maďarska, a zejména České republiky.

■ Politický rámec příprav na členství v NATO

Politická činnost připravující cestu země do NATO se od samého začátku vyznačovala značnou cílevědomostí. Jakmile bylo roku 1992 členství Polska v NATO vyhlášeno za strategický cíl polské bezpečnostní politiky, přijal Výbor pro obranu státu dokumenty „Základy polské bezpečnostní politiky“ a „Bezpečnostní politika a obranná strategie Polské republiky“. Tím byly oficiálně zahájeny konkrétní kroky boje za přijetí do Aliance.

V první etapě (1992–93), kdy se vztahy Polska s NATO rozvíjely v rámci Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC) ustavené koncem roku 1991, byly podepsány dohody o vojenské spolupráci se 14 zeměmi. Pravidelně spolupracovat s Aliancí však Polsko začalo až v rámci programu Partnerství pro mír (PřP), vytvořeného v roce 1994, i když nepřestávalo zdůrazňovat, že není ani v nejmenším ochotno chápat PřP jako náhradu za řádné členství. Polská armáda považovala svou účast v programu PřP, zaměřeném na mírové operace, hlavně za příležitost lépe zvládnout nadcházející integraci do kolektivního obranného systému NATO.

K tomu sloužilo zejména následujících šest kroků:

1. Dohoda o hlavních cílech interoperability v rámci Procesu plánování a hodnocení PFP (Planning and Review Process – PARP). Od května 1997 zabezpečovalo polské ministerstvo národní obrany na doporučení NATO realizaci sedmnácti již existujících a čtyřadvaceti nových cílů.

2. Zvýšení počtu společných cvičení ze 40 v roce 1994 až na 470 v roce 1997. Nejdůležitějšími z nich byla: *Combined Endeavor 97*, *Co-operative OSPREY 97*, *Co-operative Jaguar 97*, *Compact Guard*, *Co-operative Lantern 97*.

3. Založení koordinační skupiny PFP (Partnership Coordination Cell– PCC) v roce 1994.

4. Výcvik důstojníků, zabezpečujících styk mezi polskou armádou a odpovídajícími strukturami Aliance, provedený štábem NATO.

5. Nasazení 16. polského výsadkového praporu do stabilizačních sil SFOR.

6. Zavedení informačního řídicího systému PFP (PIMS). USA zapůjčily Polsku na pět let počítačové vybavení, včetně čtyř pracovních stanic. Polsko financuje projekt z jedné poloviny.

■ Reforma polského ministerstva národní obrany a rozvoj polských ozbrojených sil

Reforma byla provedena podle zákona ze 14. prosince 1995. Za největší změnu je považováno podřízení dříve samostatného generálního štábu přímo ministrovi obrany. Tím je zajištěna politická kontrola ozbrojených sil. Nyní se ministerstvo skládá z pěti sekcí:

- obranné politiky,
- velení ozbrojeným silám,
- vztahů ke společnosti a parlamentu,
- hospodářství a financí,
- logistiky.

Přímo ministrovi národní obrany je kromě generálního štábu podřízen:

- odbor lidských zdrojů,
- inspekční odbor,
- právní odbor,
- vojenská zpravodajská služba,
- Akademie národní obrany,
- Vojenská technologická akademie.

Nově byl zřízen odbor pro spolupráci s NATO a Úřad vojenské standardizační služby.

Na žádost Sejmu a na základě rozhodnutí vlády byl připraven **program rozvoje polských ozbrojených sil na léta 1998 – 2002**. Za prioritní bylo stanoveno zvýšení kvality při dosahování standardů kompatibility a interoperability s ozbrojenými silami členských zemí NATO.

Ministerstvo národní obrany připravilo i výhledový program technické modernizace na léta 1998 – 2012. V jeho rámci byl navržen **model armády roku 2012**. V souladu s ním má být snížen počet příslušníků armády mnohem více, než je uvedeno v limitech Smlouvy o snižování konvenčních sil v Evropě CFE-1A (250 000 vojáků), a to na konečný počet 180 000 vojáků.

■ Kroky rezortu obrany k dosažení interoperability

K 1. říjnu 1997, kdy byly odevzdány dotazníky obranného plánování (Defence Planning Questionnaire – DPQ), uvádí polský rezort obrany tyto hlavní úspěchy v dosahování standardů NATO:

- * Přijetí systémů bojové připravenosti shodných s aliančními.

- * Uskutečnění první etapy adaptace systému velení, jehož struktura je nyní kompatibilní se standardy převažujícími v zemích NATO. Probíhá digitalizace mobilních i stacionárních prostředků komunikace. Polsko zahájí vlastní výrobu moderních komunikačních prostředků a američtí experti připraví pro polskou armádu studii o systémech C4.

- * Dosažení významného pokroku v oblasti systémů pozorování a průzkumu. Soustavné činnosti pozorovacích a průzkumných systémů polských ozbrojených sil má být dosaženo do dvou let.

- * Vytvoření nové interoperabilní koncepce systémů PVO, která zahrnuje plně automatizovaný systém velení PVO, výměnu informací o vzdušné taktické situaci a povětrnostních podmínkách a možnost využití polských vojenských letišť vzdušnými silami NATO.

- * Ukončení prací na zavedení zařízení pro zjišťování totožnosti vlastních a nepřátelských letounů a lodí (Identification Friend or Foe – IFF). Zařízeními IFF bude postupně vybaveno více než 1000 letounů.

- * Zahájení procesu dosahování minimální úrovně kompatibility polských námořních sil.

- * Pokračování procesu modernizace logistiky. Za pomoci amerických odborníků je zaváděn počítačový program pro analýzu a modelování obranných zdrojů (Defence Resource Management Model – DRMM). Program bude zahrnovat všechny druhy ozbrojených sil a v budoucnu i veškerý obranný potenciál Polska. Jeho zavádění se urychlí plným přístupem k dokumentům NATO o bezpečnosti společných obranných sil.

- * Byl dosažen významný pokrok v oblasti vojenské kartografie. Jsou zpracovávány topografické mapy plně kompatibilní se standardy NATO v měřítku 1 : 250 000.

Jednou z hlavních priorit přípravy na členství v NATO byly **otázký obranné infrastruktury**. Z tohoto hlediska budou do poloviny roku 1999 přizpůsobeny pro využití členskými státy NATO dvě letiště, dva námořní přístavy a dvě skladiště.

V tomtéž časovém období má Polsko poskytnout státům NATO přístup do čtyř výcvikových prostorů. Později budou státům NATO zpřístupněny i další součásti vojenské infrastruktury a zařízení, včetně čtyř letišť a dvou vojenských nemocnic.

Nejdůležitějším legislativním úkolem je v souvislosti se vstupem do NATO právní úprava otázek spojených s přítomností armád jednotlivých členských států NATO na území jiného členského státu. V roce 1995 se Polsko připojilo k dohodě o statusu ozbrojených sil PšP (Status of Forces Agreement – SOFA) vzhledem ke konání cvičení v rámci PšP. Dohoda je platná od února 1997.

Důležitou součástí integračního procesu je výše vojenského rozpočtu. Prognózy uvádějí soustavný růst finančních zdrojů pro modernizaci vybavení a investic na obranu. Podle optimistického scénáře by mělo jít o zvýšení ze současných 11 na 27,5 procent HDP v letech 1998 – 2002.

Součástí integrace Polska do struktur NATO jsou i jazykové kurzy a odborný výcvik. Polské zdroje uvádějí poměrně vysoká čísla vojáků z povolání hovořících anglicky (1000 plynně, dalších 5000 se základní znalostí). V západním tisku se však o skutečné schopnosti polských důstojníků běžně komunikovat v tomto jazyce vyslovují určité pochybnosti.

■ Ofenziva polské diplomacie

Značnou prestiž si Polsko získalo svou výraznou angažovaností v rozvíjení spolupráce, včetně vojenské, se všemi sousedy. Oceňováno je zejména upravení vztahů zatížených značnými historickými resentimenty, např. s Německem, Ruskem, ale i Ukrajinou.

Za ocenění polské politiky rozšiřování bezpečnosti lze pokládat **vytvoření tzv. výmarského trojúhelníku**, zahraničně-politické iniciativy, na které se v roce 1991 ve Výmaru dohodli příslušní ministři z Francie, Německa a Polska. V duchu snah Evropské unie o společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (Common Foreign and Security Policy – CFSP) a o evropskou bezpečnostní a obrannou identitu (European Security and Defence Identity – ESDI) byl v roce 1994 trojúhelník rozšířen o pravidelné konzultace a prohloubenou spolupráci i v oblasti bezpečnostní a obranné.

Rozvíjení vojenské spolupráce se sousedními státy je Polskem chápáno jako základní přínos země pro NATO. Proto je tento úkol po integraci do euroatlantických struktur druhým nejvýznamnějším směrem činnosti polského ministerstva národní obrany. Spolupráce se všemi sousedy se rozvíjí na základě dvoustranných dohod, vesměs podepsaných v roce 1993, s Německem už v roce 1990.

Výjimku tvoří *Česká republika*, s níž byla uzavřena základní dohoda o vojenské spolupráci až v roce 1996. **Polsko-česká vojenská spolupráce** se však odvíjí i od dřívějších dohod, např. o vzájemném školení vojáků z povolání a zaměstnanců armády. Podle polských údajů studují nyní např. čtyři polští vojáci na VA v Brně a čtyři čeští vojáci na Akademii národní obrany ve Varšavě. Studium doposud dokončilo z každé strany na šest desítek důstojníků. Z dalších dohod je to zatím např. dohoda o spolupráci v oblasti geodézie a kartografie, protokol o spolupráci v oblasti leteckého provozu, dohoda o technické spolupráci a o ochraně tajných informací.

Styky mezi vedením rezortu obrany jsou nyní intenzivní a pravidelné, často trojstranné (včetně Maďarska). Setkávají se nejen ministři obrany, ale také jejich náměstci a náčelníci GŠ. Velmi dobrá je spolupráce na armádní úrovni, která se opírá o každoročně obnovovaný plán (první z nich podepsán v roce 1994).

Vojenská spolupráce se *Slovenskem* je upravena základní dohodou z roku 1993, protokolem o spolupráci v oblasti kartografie a každoročně obnovovanou dohodou o bojových střelbách slovenského letectva v polském prostoru. Byla také podepsána dohoda o zásadách leteckého provozu a vedla se jednání o ochraně vojenských tajných informací. Donedávna však vzájemná spolupráce spíše stagnovala. Nový impuls je očekáván od změny směřování Slovenska po posledních volbách.

Významná je dohoda o vojenské spolupráci s *Ruskou federací*, podepsaná v roce 1993, včetně úmluvy o plavbě v Baltském moři, o zásadách vzájemného provozu vojenských letadel ve vzdušném prostoru obou zemí, o spolupráci v oblasti vojenských spojů. Od roku 1996 je základní dohoda rozšířena o vzájemné školení důstojníků, vzájemná vojenská cvičení a o spolupráci při ochraně životního prostředí.

Na základě dohody o školení důstojníků bylo ve školním roce 1996–97 do Akademie GŠ Ruské federace na polské náklady vysláno na operačně strategická a velitelsko-štábní studia pět příslušníků polské armády. Ruská strana své důstojníky od roku 1991 na polskou Akademii národní obrany nevysílá.

Vojenská spolupráce s *Německem* byla zahájena v roce 1990 a je založena na dohodě vymezující obecné podmínky spolupráce obou armád, předcházení námořním incidentům, leteckou spoluprací v naléhavých případech pátrání a zachraňování atd.

Polsko-německá vojenská spolupráce je velmi bohatá a dynamicky se rozvíjí. Mimo společná cvičení a výměny zkušeností prošlo už 184 polských důstojníků různými typy německých vojenských škol. Nejvýznamnějším výsledkem spolupráce polské a německé armády je rozhodnutí z roku 1997 o vytvoření německo-polsko-dánského mnohonárodního sboru s oficiálním názvem **mnohonárodní sbor Sever-Východ (MNCN-E)**, zařazeného do vojenských struktur NATO.

Celkový stav ozbrojených sil

Spojenecké zdroje představují polské ozbrojené síly často jako ze všech tří nových členských států NATO vnitřně nejstabilizovanější, postupně odstraňující existující nedostatky a v mezích možností zajišťující spořádaný chod vojenské služby. Náčelníkem generálního štábu je od 10. března 1997 někdejší velitel 24. obrněného pluku Stargard-Štětín, posluchač polské a sovětské akademie generálního štábu, velitel pomoranského a slezského vojenského okruhu, generál armády Henryk Szumski (nar. 1941).

Početní stav polské armády (v roce 1989 273 000 vojáků) klesl na nyníšších 243 000 (mobilizační počty 800 000). V roce 2012 to má být pouhých 180 000 osob. Z výčtu problémů, které spojenecké zdroje uvádějí, však vyplývá, že zejména z hlediska výzbroje má Polsko podobné starosti jako další dvě nové členské země NATO.

Pozemní síly (169 000 vojáků) se podle údajů ve spojeneckém tisku ještě začátkem roku 1999 členily do čtyř vojenských okruhů, které však mají v budoucnu plnit úkoly územní obrany. Dokončována je přeměna plukovní struktury na brigádní. Naplněnost mírových stavů divizí a nově vytvořených brigád činí 35 až 40 procent.

Zbraňové systémy jsou v naprosté většině zastaralé, zpravidla již za polovinou své plánované životnosti. Podobně jako v dalších dvou nových členských státech NATO vznikají závažné problémy s náhradními díly, což vede k omezování výcviku a značně snižuje výkonnost pozemního vojska. Spojovací systémy jsou od roku 1997 postupně přizpůsobovány technickému vybavení Aliance.

Vzdušné síly (56 000 vojáků) mají rychle snížit své početní stavy až na 40 000 mužů. Disponují 390 bojovými letouny, 30 bitevními vrtulníky, 100 vrtulníky bojové podpory, 120 dopravními vrtulníky, 145 dopravními a spojovacími vrtulníky, 190 cvičnými letouny.

Problémy s výzbrojí jsou podobné jako u pozemního vojska. Zdá se, že Polsko (podobně jako Maďarsko) tento problém vyřeší variantou, která je považována za výhodnější: nikoliv nasazením starších strojů americké či evropské výroby, ale modernizací vlastních MiG-29. Z hlediska pozorování vzdušného prostoru disponuje Polsko 95 radarovými zařízeními sovětské a vlastní výroby.

Jako jediný nový člen NATO má Polsko i významné **námořní síly**, které však mají podle spojeneckých zdrojů z hlediska kompatibility s NATO poměrně závažné nedostatky.

■ **Koncepce rozvoje**

Polské zdroje hovoří často spíše než o reformě ozbrojených sil o jejich **restrukturalizaci**, nezbytné k plnění nových úkolů v souvislosti se vstupem země do NATO. K zásadnímu zrychlení restrukturalizačního procesu došlo podle nich na jaře roku 1997, kdy bylo iniciováno zpracování „**Směrnice vládního programu modernizace ozbrojených sil Polské republiky na léta 1998 – 2012**“. Koncepce vychází z toho, že se armáda musí připravit především na plnění těchto úkolů:

- * Provádění obranných operací v součinnosti se zeměmi NATO v případě napadení Polska.
- * Účast na obraně ostatních členských zemí Aliance.
- * Účast na misích spojených s udržením či obnovením míru mimo polské území.

V roce 1998 byly do směrnice vneseny nezbytné modifikace vyplývající ze stanovených a vyjednaných cílů ozbrojených sil. Tak vznikl „**Program integrace s Organizací severoatlantické smlouvy a modernizace ozbrojených sil Polské republiky na léta 1998 – 2012**“. Jeho smyslem je reorganizace vojenské struktury ve všech aspektech jejího fungování. Nová struktura, skladba, výstroj a výzbroj, ale také nová úroveň interoperability má v souladu s platnou vojenskou doktrínou zajistit schopnost vyvíjet činnost v prostředí NATO.

Probíhající změny v ozbrojených silách a vstup Polska do NATO vedou k proměně generálního štábu ve výkonný „mozek obrany“, do něhož se sbíhají všechny úkoly: analytické a plánovací, mobilizační, logistické, strategické a operační, velitelské. Nová struktura generálního štábu, která svým vševojskovým (joint) charakterem plně odpovídá integraci s NATO, vstoupila v platnost 1. ledna 1999.

V budoucnosti budou existovat *dvě základní součásti ozbrojených sil*: součást předaná do kompetence NATO, součást, která zůstane pod národním velením. Nyní probíhá dělení na operační síly a síly územní obrany.

Polský systém vojenského vzdělávání zajišťuje v souladu se standardy NATO takticko-operační a odbornou přípravu vojáků.

■ **Účast v mírových operacích a mnohonárodní jednotky**

Polští vojáci se účastní mezinárodních mírových misí pod hlavičkou OSN už od padesátých let (doposud asi 30 000 vojáků ve čtyřiceti misích v různých částech světa). V současnosti je geograficky nejbližší nasazení polských vojáků v rámci misí nového typu (IFOR/SFOR), vycházejících z Charty OSN, uskutečňovaných pod velením NATO.

Operací SFOR se z polské strany účastní zejména výsadkový prapor a jako strategická záloha SFOR byl vyčleněn výsadkový přepadový prapor, který může být nasazen z rozhodnutí vrchního velitele NATO v Evropě (Supreme Allied Commander Europe – SACEUR).

Zkušenosti z mnohonárodní spolupráce v IFOR/SFOR, kdy byla polská armáda poprvé postavena v reálné situaci pod spojenecké velení, jsou zúročovány mj. v mnohonárodních jednotkách, vytvářených ve spolupráci s ozbrojenými silami sousedních států.

Díky polsko-německé vojenské spolupráci vznikl např. rozšířením původně binacionální německo-dánské jednotky NATO o polskou divizi **mnohonárodní sbor Sever-Východ (MNCN-E)**. Přípravné práce byly zahájeny na podzim 1997, sbor se buduje od března 1998. Oficiální vznik je datován rokem 1999, kdy také bylo velitelství sboru umístěno ve Štětíně. Plné operační připravenosti má sbor dosáhnout v roce 2000. Sbor se skládá z 12. polské mechanizované divize, 14. německé motostřelecké divize a dánské divize. Další mnohonárodní útvary Polsko vytvořilo také s Litvou a Ukrajinou.

■ Spolupráce s armádami států NATO

Kontakty probíhají hlavně v oblasti vzdělávání a společných cvičení. Na vzdělávání studentů nejvyšších ročníků polské Akademie národní obrany se z polské iniciativy už od roku 1992 podílejí důstojníci z členských zemí NATO. Platí to (s ohledem na specifiku jejich profilu) i o dalších polských vojenských akademiích a školách pro vyšší důstojníky. Učební programy všech vojenských škol prošly hlubokými reformami, které se týkají hlavně nového obsahu vojenského umění a studia strategických koncepcí Severoatlantické aliance.

Hlavním cílem je nejen dosažení standardů NATO, ale také růst počtu jednotek, které těchto standardů dosáhly. Zvláštní agenda, založená na Procesu plánování a hodnocení (PARP) na léta 1997 – 1999 a na cílech výstavby ozbrojených sil (Target Force Goals – TFG), zahrnuje více než 40 cílů interoperability pro útvary, jednotky a prvky infrastruktury, určených k přechodu do kompetence NATO.

Už v roce 1997 dosáhly úrovně, nezbytné pro spolupráci s NATO: výsadkový prapor, začleněný do sil SFOR v Bosně-Hercegovině, výsadkový přepadový prapor a štábní nemocnice. Ke vstupu do NATO byly připraveny štáby a velení dvou divizí pozemního vojska a brigádní štáb pro každou z těchto divizí. Ke spolupráci se silami NATO by měly být připraveny tyto útvary: letecká skupina vyhledávání a záchrany, dvě plavidla určená k vyhledávacím a záchranným operacím a jedna korveta.

■ Změna orientace polských ozbrojených sil a princip tzv. sdílené zodpovědnosti

Jednou z nejvýraznějších změn ve vojenském myšlení, kterou přineslo přeorientování Polska a jeho armády na západní občanské a vojenské hodnoty, je princip sdílené zodpovědnosti či spoluzodpovědnosti. Jde nejen o důstojnický a poddůstojnický sbor, ale ke spoluzodpovědnosti za bezpečnost státu je v souladu se svými úkoly veden každý voják.

Morálka polské armády je uváděna jako dobrá, problémy ozbrojených sil jsou výhradně ekonomického rázu. Přednostním financováním jiných oblastí života, např. sociálního zabezpečení, zdravotnictví, školství, je ale jejich rozvoj značně omezován.

Podobně jako v jiných východoevropských zemích odcházejí i polské vojenské kádry bez rozdílu druhu zbraně a hodnotní z finančních důvodů z armády do soukromého sektoru. Jde však vždy o osobní, nikoliv politické rozhodnutí, i když akumulace takových odchodů může způsobovat velitelům jednotek problémy.

Nezbytná reforma armády vede k tomu, že část vojáků z povolání je převáděna do jiných jednotek a posádek, část odchází do důchodu a značná část vojáků propouš-

těných do zálohy bude zařazena do programu přípravy na civilní zaměstnání. Velení armády hodlá přijmout taková rozhodnutí, která citelně sníží dopad propouštění vojenských kádrů a občanských zaměstnanců na život jejich rodin.

Nová koncepce polské armády předpokládá padesátiprocentní profesionalizaci. Počet profesionálních vojáků (ve stálé službě či na smlouvu) se má zvýšit na 80–90 000. Z vojáků základní služby se má získat dalších 16–18 000 vojáků v další službě. Profesionální vojenský kádr bude tedy představovat 30 procent důstojníků (z toho asi třetina vyšších), 30 procent praporčíků a 40 procent poddůstojníků z povolání.

Současný počet důstojníků se tak značně sníží. V průběhu příštích pěti let jich má být propuštěno 12–15 000. Naopak má být získáno 15–20 000 poddůstojníků z povolání, což znamená zdvojnásobení jejich současného počtu. Zároveň se má v průběhu příštích pěti let značně zvyšovat počet vojáků na smlouvu a v další službě. To je mj. důsledek snížení povinné vojenské služby na dvanáct měsíců a stále intenzivnějšího vyzbrojování moderní bojovou technikou.

V Polsku se tradičně na vojenskou službu hlásí téměř výlučně muži. V současné době disponují polské ozbrojené síly nepřilíš početnou skupinou vojáků. Očekává se, že jejich počet v budoucnu poroste, avšak nikoliv v bojových jednotkách.

* * *

Polsko vstupuje do NATO s velkými ambicemi. Jak prohlásil polský ministr obrany Janusz Onyszkiewicz, Polsku nejde jen o to, splnit nějaké minimální požadavky, ale být co nejlepším členem NATO a hrát v něm roli odpovídající polským možnostem. Polsko chce být zemí, která bude mít vliv na tvorbu politiky Aliance.

Použité prameny:

- * Magnani, E.: Polonia, il nuovo esercito. Rivista militare, 1999, č. 1, s. 51–59.
- * Pastusiak, L.: Poland on her way to NATO. European Security, 1998, vol. 7, č. 2, s. 54–62.
- * Pastusiak, L.: Współpraca wojskowa Polski z sąsiadami. Mysl Wojskowa, 1998, č. 6, s. 16–25.
- * Monitor zahraničních deníků AVIS MO. 27/1997, s. 1, 9/1998, s. 2, 17/1998, s. 31.

Teprve v posledním období začala naše politická reprezentace konečně brát na vědomí civilní část NATO. Přesto se dosud plně neprosadilo poznání, že NATO, byť si zachovává zřetelný charakter vojenské koalice, je organizací, v níž je spolupráce v civilní sféře neméně důležitá, a mnohdy zcela primární. Podtrhuje to skutečnost, že k vytváření účinného bezpečnostního systému a především obranného potenciálu k odvrácení ozbrojeného konfliktu je stabilní a účinně fungující politické, ekonomické a kulturní prostředí základním předpokladem.

Ing. Josef Fučík, člen redakční rady Mezinárodní politiky
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999